

Asia: VN/13482/2022

E-aineistojen kirjastokäytön korvaamista koskeva selvitys

Selvityksen johtopäätökset

Näkemyksenne selvityksen oikeudellisia lähtökohtia koskevista johtopäätöksistä (jakso 3.1.2)

Suomen tiedekustantajien liitto pitää myönteisenä, että e-aineistojen kirjastokäytön korvaamisesta halutaan säätää lailla. Johtopäätökset ovat uskottavia. Kyse on aineistojen välittämisestä yleisölle, ja lainaaminen perustuu kustantajan ja kirjaston sopimiin käyttöoikeuksiin.

Näkemyksenne korvausjärjestelmän tarpeesta ja ehdotettavan järjestelmän perusteista (jakso 4.1)

Suomen tiedekustantajien liiton mielestä myös e-aineistojen käyttö tulee korvata oikeudenhaltijoille. Selkeintä on kirjata asia lakiin ja varata korvauksiin riittävästi rahaa valtion talousarviossa. Liitto katsoo kuitenkin, että e-lainauskorvauksen kohderyhmä ja teostyyppit tulisi ymmärtää laajemmiksi kuin mitä selvityksessä on tehty.

Kustantajia ei saa pakottaa lisensoimaan e-aineistojaan kirjastoille, vaikka uudistuksella halutaan lisätä kustantajien kiinnostusta lisensointiin. Oikeudenhaltijan on säilytettävä oikeus määrätä teoksestaan (ml. teoksen käyttöoikeuden rajoittaminen tai käytön kieltäminen). E-aineistojen kirjastokäytön tulee perustua sopimukseen lisenssistä kustantajan ja kirjaston välillä. Sopimusoikeus turvataan perustuslaissa.

Suomen tiedekustantajien liiton mielestä e-lainauskorvauksen tulee kattaa myös e-lainaus korkeakoulukirjastoista. Sen, millä lisenssillä kirjasto on hankkinut lainaamansa e-aineiston, ei tulisi vaikuttaa erilliseen lainauskorvaukseen oikeudenhaltijoille.

Lainausten määrä on selkeä peruste korvauksen määrälle. Varojen mitoituksessa on syytä pitää mielessä e-lainausten määrän oletettava kasvu tulevaisuudessa.

Näkemyksenne selvityksen johtopäätöksistä ja taloudellisista vaikutuksista (jakso 4.3) sekä erityisesti selvittäjän ehdottamasta etusijajärjestyksestä (jakso 4.3.4) ja korkeakoulukirjastojen e-lainaamisesta (jakso 4.3.2)

4.3.1. E-äänikirjojen lukijat ovat tärkeitä teosten kiinnostavuudelle ja saavutettavuudelle. Kustantaja ei voi tehdä e-äänikirjoja ilman heidän panostaan. Siten heidät tulisi sisällyttää lainauskorvausten piiriin. E-lainaukselle ”riittävien oikeuksien hankkimista” teosten lukijoilta ei tule säilyttää vain kustantajien tehtäväksi ja korvattavaksi.

4.3.2. Korkeakoulukirjastot on otettava mukaan e-lainauskorvauksen piiriin. Lainauskorvaukselle on tarvetta myös korkeakouluissa, joissa käytetyistä tiede- ja tietokirjoista kertyvä korvaus voi olla oikeudenhaltijalle merkittävä. Tarve korostuu, koska korkeakoulujen hankinnat ovat viime vuosina painottaneet e-aineistoja, kuten selvitys kertoo. Teosten ”itseisarvo” akateemiselle oikeudenhaltijalle on usein paljon suurempi kuin selvittäjä arvioi (s. 60), erityisesti alirahoitetuissa ja -arvostetuissa humanistissa ja yhteiskuntatieteissä.

Aineistotyyppin määrä kokoelmassa perustelee heikosti korvausten ulkopuolelle rajaamista. Oikeudenhaltijoiden näkökulmasta on ikävää, jos erityyppisillä teoksilla on erilainen arvo lainsäätäjän silmissä.

4.3.3. E-lainauskorvausten maksaminen painettujen teosten lainauskorvausten perusteella jättää osan teoksista korvausten ulkopuolelle ilman nykyaikaan istuvia perusteita. Kaikista e- tai äänikirjoista ole olemassa painettua versiota eikä kirjaston kokoelmassa välttämättä ole painettua kirjaa.

4.3.4.

Suomen tiedekustantajien liitto ei kannata etusijajärjestystä varauksetta, vaikka pitää erittäin tärkeänä kotimaisten kielten ja tiede- ja tietojulkaisujen oikeudenhaltijoiden taloudellisen aseman ja arvostuksen vahvistamista.

Teosten kieliä tulisi kohdella tasaveroisesti. Suomalainen yhteiskunta on enenevässä määrin monikielinen ja kotimaiset tiede- ja tietokirjojen kustantajat ja tekijät julkaisevat myös muilla kuin kotimaisilla kielillä. Ihmisiä ja teosten kieliä ei tule lailla saattaa eriarvoiseen asemaan.

Tekniset tai tilastointiin liittyvät haasteet lainaamisessa ovat ratkaistavissa eivätkä perustele korkeakoulujen kirjastojen rajaamista korvausten ulkopuolelle. E-lainauskorvausta ei tule rajata tiettyihin lisensseihin.

Selvityksen suosittelemien lisäselvitysten tekemisessä tulisi edetä viipymättä.

Näkemyksenne selvityksessä ehdotetusta lainsäädännöllisestä ratkaisusta (jaksot 5.1, 5.1.1 ja 5.1.2)

Suomen tiedekustantajien liitto kannattaa e-lainauskorvauksen kirjaamista lakiin. On selkeää, että yksi määräaikainen käyttöoikeus vastaa yhtä lainaa.

Teostyyppejä ja oikeudenhaltijoita tulisi kohdella yhdenveroisesti kielestä riippumatta. E-aineiston lainaukset korkeakoulukirjastoista on otettava korvausten piiriin eikä niitä tule rajata lisenssien perusteella. Korvausten maksaminen ei saa perustua siihen, onko kirjaston kokoelmassa vastaavaa painettua kirjaa vai ei.

Muut selvitystä koskevat kommentit

4.2.2. E-äänikirjojen lukijat ovat tärkeitä teosten kiinnostavuudelle ja saavutettavuudelle. Kustantaja ei voi tehdä e-äänikirjoja ilman heidän panostaan. Siten heidät tulisi sisällyttää lainauskorvausten piiriin. E-lainaukselle ”riittävien oikeuksien hankkimista” teosten lukijoilta ei tule säilyttää kustantajien tehtäväksi ja korvattavaksi.

Sivu 36: Väittämä, jonka mukaan ”kirjastosaatavuus ei vaikuta kirjan kaupalliseen kysyntään” kaipaakin tuekseen tutkittua näyttöä ja täsmentämistä. Suomen tiedekustantajien liiton näkemyksen mukaan varsinkin korkeakoulujen kurssikirjojen ja pienten tieteenalojen teosten tapauksessa tällä voi olla huomattavaakin merkitystä. Huomattakoon myös, että kotimaisia tieteen kustantajia ei ensisijaisesti motivoi voitto mutta kulujen kattamisessa pienetkin tulovirrat voivat olla elintärkeitä. Kotimaisten tieteen kustantajien toimintaedellytyksiä ei tule entisestään heikentää eikä lainauskorvauksen säätäminen lakiin saa vaikuttaa markkinoiden toimintaan.

Kohdassa 4.2. tulee huomata, että teoksista saatavat tulot voivat olla hyvin tärkeitä myös tutkija-kirjoittajille, joiden teoksia lainataan yleisten kirjastojen lisäksi tai ensisijaisesti korkeakoulukirjastoista. Tulot kirjoista auttavat myös työsuhteisia tiede- ja tietokirjoittajia työskentelemään kotimaisten julkaisujen ja niiden voittoja tavoittelemattomien kustantajien hyväksi teosten kirjoittajina, toimittajina, kääntäjinä ja vertaisarvioijina. Kustantajien ja tekijöiden yhteistyö varmistaa tieteen laadun riippumattomasti. Korkeakoulut eivät nykyisellään arvosta tätä kotimaisten pienkustantajien ja kielten hyväksi tehtyä työtä, joten siihen käytetään vapaa-aikaa ilman korvausta.

Lopuksi Suomen tiedekustantajien liitto haluaa huomauttaa selvityksen valmistelun ja lausuntopyynnön jakelun suppeudesta. Selvitys, joka käsittelee korkeakoulujen kirjastojen lainauskorvauksia, e-kirjoja ja tekijänoikeuslakia, koskee mitä suurimmassa määrin tieteen oikeudenhaltijoiden edustajia, Suomen tiedekustantajien liittoa (kustantajajärjestö) ja Suomen tiedetoimittajain liittoa (tekijäjärjestö). Pidämme ikävänä, että kumpikin organisaatio on sivuutettu.

Suomen tiedekustantajien liitto edustaa lähes 150 kotimaista tieteen kustantajaa ja julkaisijaa.

Raento Pauliina

Suomen Tiedekustantajien liitto - Suomen tiedekustantajien liitto edustaa lähes 150 kotimaista tieteen kustantajaa ja julkaisijaa.